

Петро ХОМИН

доктор економічних наук, професор
Тернопільський національний технічний
університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

ОБЛІКОВА ТЕОРІЯ: НЕ БУЛО НІ ГРОША ТА РАПТОМ АЛТИН

Друга частина заголовка тез, сконструйована з використанням назви комедії О. М. Островського, вочевидь, відображає нинішній стан у теорії бухгалтерського обліку з точністю майже ста відсотків. Адже, якщо в недавні есесерівські часи, крім журналу в Москві, вітчизняним науковцям опублікувати щось було ніде, то тепер будь-яке ніщо можна помістити де завгодно.

Причому не натужуючись, а скориставшись послугами анонімних зазивал: «Ви надіслали свої тези на наукову конференцію в Канаді, Іспанії, Японії etc.?), що заодно обіцяють всім сертифікат, який засвідчує неучасть – так-так, бо запрошень на ці віртуальні «конференції» ніколи не буває. Або гарантують термінову публікацію в монографії статті не де-небудь, а відразу в США. Причому без заморочок із напрямками досліджень, чи рецензіями профільних учених, аби тільки цим наперсточникам сплатити вчасно заявлену суму. Хоча монографія взагалі-то не опус про будь-що, а «ґрунтовна наукова праця, в якій досліджується одне питання, одна тема» [3, с.446].

От і розвелось нині ціле плем'я «вчених», котрі, дещо перефразовуючи вислів академіка В. М. Трегобчука, книг не читають, ледве встигаючи ознайомлюватися з черговими заманухами таких зазивал, вихваляють потім «своїми» досягненнями в науці – як правило, публікуються такі «зарубіжні», ні-ні, не твори, а витвори вскладчину. Особливо коли це космічні суми в тих часописах, котрі підлаштувалися під Scopus і Web of Science: в одиночку бо осилити таку плату без побічних джерел доходу важкувато. Причому ще пару років тому в цих «учених» не пахло жодною статтею в журналі «Бухгалтерський облік і аудит», на жаль, зниклому через підвищені вимоги редакції щодо наукового змісту як головної умови опублікування.

Тепер уже й тут пропозиція випереджає попит від рубрик «Економіка, Медицина» й т. д. до «Бухгалтерський облік, Фінанси» тощо й «ще +48 напрямків», як ото засвідчують «поліглоти», котрі не в змозі відрізнити іменник «напрями» від розмовного прислівника «напрямки», тим не менш, обіцяють напрямець: «Написання/аудит наукової статті; Оформлення списку літератури та наукової статті; Пошук співавтора для наукової статті (За бажанням); Редагування матеріалу і Академічний переклад; Підбір наукового журналу Web of Science; Контроль публікації наукової статті; Звіт унікальності наукової статті Unicheck'ом; Переговори з редакцією наукового журналу Web of Science; Індексція наукової статті в базі даних Web of Science».

Й купу інших привілеїв, починаючи з «входження авторів (забувши, вочевидь, взяти в лапки останнє слово – П. Х.) в коло провідних представників світу науки, ретельний відбір ...матеріалу, який не володіє науковою цінністю» й завершуючи врешті запевненням: «Публікація наукової статті в цій базі даних допомагає отримати звання, ступінь, фінансування». Ненароком нагадавши про: «Оформлення договору і внесення передоплати» та «Внесення доплати».

Що стосовно теорії бухгалтерського обліку явно не гарантія здійснення прогнозу Г. Шмоллера: «В майбутньому настане ...нова епоха; але це трапиться виключно завдяки сприянню всіх тих історичних, описових і статистичних матеріалів, які збираються нині, а не

Міжнародна науково-практична Інтернет-конференція
«Облік, оподаткування і контроль: теорія та методологія»
17 грудня 2021 року, м. Тернопіль

внаслідок безупинної дистиляції абстрактних пропозицій старого догматизму, які дистилювалися вже сотні разів» [5, с.31], а радше навпаки. Бо щось немає жодного звіту з підтвердженням «унікальності наукової статті Unіchesk'ом», як і посилань на «ретельний відбір ... матеріалу, який (заперечувальну частку «не» прибрано мною – П. Х.) володіє науковою цінністю». Позаяк здебільшого їх, тим більше статистичних матеріалів, тут немає – лише звичні «дистиляції абстрактних пропозицій... , які дистилювалися вже сотні разів».

В цьому ж руслі монетизації пішло навіть т. зв. підвищення кваліфікації способом стажування. Приміром, в одній із сусідніх країн вартість участі в стажуванні становить 4300 гривень, мовляв, вона використовується для покриття транспортних (чийх – скромно замовчується) та адміністративних витрат, пов'язаних з оформленням міжнародних сертифікатів, адмініструванням сайту, перевіркою робіт та проведенням занять, хоча ніяких занять, як усім відомо, ніколи не немає, оскільки «науково-педагогічні» стажування винятково з дистанційною формою участі, + 500 грн становить вартість персонального пересилання сертифікату.

Й при тривалості стажування один місяць, що становить 6 кредитів (180 годин) і розподіляється таким чином: 1. Ділове спілкування в умовах сучасного підприємництва (лекції, консультації при розробці програми, дискусії, тренінги, тести); 2. Питання академічної мобільності, інтернаціоналізації наукових досліджень (у тому числі нормативного забезпечення) з тим же переліком від лекцій до тестів; 3. Міждисциплінарний підхід до побудови освітніх програм + той самий перелік і повтор п. 1,2,3, правда, вже без згадуваних переліків лекцій тощо, врешті очікуване втішне: «Із досвіду відомо, що для успішного виконання всіх завдань стажування необхідно до одного дня роботи».

Тобто, та сама свитка, тільки навиворіт, оскільки для підкріплення наводиться посилання на офіційний документ – лист МОН (слово України тут оминули) щодо забезпечення функціонування системи атестації наукових та науково-педагогічних кадрів від 24.07.2020 № 9/696-20. Та й чогось «**Язык общения** при проведенні стажировки – русский», хоча рекламодавець нібито має представництво в Україні, в той час, як пропозиція статті «в коло провідних представників світу науки» наводиться, хоч і неграмотно, але українською мовою. До речі, в згадуваному наказі на ці побори для покриття «транспортних etc. витрат» і натяку немає.

Тож «Nil admirare – нічому не дивуюсь», коли після такого вишколу професійних «дистиляторів» сигнатура «наукових праць» з теорії бухгалтерського обліку стає поголовною, ба більше мавпування набуває ознак пандемії не тільки серед неінфікованих пошукувачів учених ступенів, але й метрів: однаково бо не відрізняють дієслів скомпонувати та скомплювати й вдаються здебільшого до останнього, не забуваючи відносити свої компіляції до рубрики вперше.

І в якості показового антиприкладу можна навести бурю в склянці води, спричиненої одним «теоретиком» сигнатурою з доволі посередньої публікації кінця 80-х років минулого століття. Який, вихопивши з параграфу «Розвиток теорії бухгалтерського обліку» тристорінковий пасаж «Метатеорія» з переліком «Основних проблеми метатеорії в загальному вигляді...», теж обійшов будь-яку конкретизацію, лише поповнивши «відсутність систематичних досліджень ... з питань метатеорії» [2, с. 19]. Й укотре продемонструвавши нездатність «відрізнити предмет обліку від предмета метатеорії» [там же].

Приміром, під багатообіцяючою назвою розділу 1 «Сутність, функції etc.» в підрозділі 1.1 «Сутність метатеорії обліку» різниця предмета обліку від предмета метатеорії визначена так: «Метатеорія знаходиться над теорією обліку, спостерігаючи за нею з точки зору можливості більш раціонального способу побудови теоретичної моделі, яка би була адекватною реальній дійсності». З уточненням: « В метатеорії аналізуються ... моделі

обліку. ... Подальший розвиток теорії може бути удосконаленим лише тоді, коли сама теорія ...буде піддана аналізу з позицій ...метатеорії обліку. ...Метатеорія призначена для структурування існуючої теорії обліку на основі формалізації, ідеалізації, аксіоматизації та розвинутої мови спілкування між науковцями і практиками, які займаються обробкою інформації та надають її споживачам. ...Метатеорія обліку відноситься до такої сфери діяльності, в якій облік взаємодіє з психологією, логікою, філософією, інформатикою, системотехнікою, кібернетикою, математикою та іншими науками...» [1, с. 9-10].

Котре скомпоновано чи скомпільовано – хай вирішать учасники конференції, – без посилання на джерело запозичення, тобто згадувану працю Р. Рашитова: «В метатеорії аналізуються ...моделі обліку. ...Теорія, яка вивчає, аналізує теорію обліку формалізованим методом, є метатеорією. ...Об'єкт дослідження аксіоматизується й записується на формалізованій мові. ...Подальше становлення й розвиток обліку пов'язане зі становленням його метатеорії. ...Метатеорія обліку – це область, у якій облік стикається з логікою, філософією, інформатикою й математикою...» [2, с. 17-18].

Й такі аморфні компілятивні «формалізації, ідеалізації, аксіоматизації» на цьому й завершуються. Так само, як і неоплачений вексель розвинутої мови спілкування між науковцями і практиками, тож в якості аксіоми тут, мабуть, доведеться прийняти есперанто. Без нього навряд чи вдасться зрозуміти «функції метатеорії» в такому викладі: «...підвищення інтелектуального і наукового рівня теорії обліку; розробка категоріального апарату та методів обліку як цілісної системи» [1, с. 12] etc., оскільки в цьому опусі марно шукати, як же все таки «облік взаємодіє з психологією, логікою, філософією, інформатикою, системотехнікою, кібернетикою, математикою та іншими науками».

Відтак наразі «розвинута мова спілкування між науковцями й практиками» стосовно облікових функцій можлива лише на основі, скажімо, класифікації Р. Деллапорта, який вважав, що бухгалтерський облік має одинадцять функцій: статистичну, економічну, фінансову, юридичну, бюджетну, управлінську, контрольну, історичну, реєстраційну (описову), сигналізаційну, порівняльну (аналітичну) [4, с. 341] – в «метатеорії» їх понині катма.

Втім, автор тез не плекає ілюзій, що ці тези зроблять переворот у вітчизняній теорії бухгалтерського обліку, тож подальші наукові пошуки в цій царині мають перспективу.

Список використаних джерел

1. Пушкар М. С. Метатеорія обліку або якою повинна стати теорія: Монографія. Тернопіль: Карт-бланш, 2007. 359 с.
2. Рашитов Р. С. Логико-математическое моделирование в бухгалтерском учете. М.: Финансы, 1979. 128 с.
3. Словник іншомовних слів. За ред. О. С. Мельничука. К.: Гол.ред. УРЕ, 1977. 775 с.
4. Соколов Я. В. Бухгалтерский учёт: от истоков до наших дней. М.: Аудит ЮНИТИ, 1996. 638 с.
5. Шмоллер Г. Народное хозяйство, наука о народном хозяйстве и ее методы. М.: Издание К. Т. Солдатенкова, 1902. 243 с.